

Sygn. akt II CSK 252/11

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 marca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Anna Kozłowska (przewodniczący)

SSN Marian Kocon

SSN Barbara Myszka (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa E. W.

przeciwko Przedsiębiorstwu Produkcyjno - Handlowemu "O."

S.A. z siedzibą w Ł.

o ustalenie nieistnienia uchwał rady nadzorczej ewentualnie o stwierdzenie ich nieważności,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 14 marca 2012 r.,

skargi kasacyjnej powódki

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 30 listopada 2010 r.,

- 1. oddala skargę kasacyjną,**
- 2. zasądza od powódki na rzecz pozwanej kwotę 270 zł (dwieście siedemdziesiąt złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 1 lipca 2010 r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo E. W., skierowane przeciwko Przedsiębiorstwu Produkcyjno-Handlowemu „O.” S.A. w Ł., o ustalenie nieistnienia uchwał nr 3, 4, 6 i 7 rady nadzorczej pozwanej spółki, powziętych na posiedzeniu w dniu 21 marca 2009 r. ewentualnie o stwierdzenie ich nieważności. Apelacja powódki od tego wyroku została przez Sąd Apelacyjny oddalona wyrokiem z dnia 30 listopada 2010 r. Okoliczności faktyczne przyjęte za podstawę orzeczenia przedstawiały się następująco.

Zgodnie z § 12 statutu pozwanej spółki, jej rada nadzorcza składa się z trzech do pięciu osób powołanych na trzyletnie kadencje przez walne zgromadzenie. Według odpisu z Krajowego Rejestru Sądowego z dnia 7 grudnia 2009 r., prezesem zarządu spółki jest J. S., wiceprezesem M. S., a w skład rady nadzorczej wchodzi: T. S., P. W. i M. S. Akcjonariuszami są: powódka, P. W., M. S. i T. S. Wyrokiem z dnia 18 września 2008 r. Sąd Apelacyjny, po rozpoznaniu sprawy z powództwa T. S. przeciwko pozwanej spółce, na skutek apelacji powoda od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 16 maja 2008 r., zmienił zaskarżony wyrok i ustalił, że uchwała rady nadzorczej z dnia 21 września 2007 r. o powołaniu E. W. w skład zarządu jest nieważna. Spółka wniosła od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną, którą następnie cofnęła. P. W. wiedział o wyroku z dnia 18 września 2008 r., ale mimo to w dniu 9 stycznia 2009 r., wspólnie z M. M., skierował oświadczenie o rezygnacji z członkostwa w radzie nadzorczej do powódki. W tym samym dniu powódka opatrzyła złożone oświadczenia adnotacją: „treść jest mi znana”.

W dniu 5 marca 2009 r. odbyło się nadzwyczajne walne zgromadzenie, w którym uczestniczyli: powódka, P. W., pełnomocnik powódki i jej syna P. W. – P. P., J. S. i M. S., który występował w imieniu własnym oraz jako pełnomocnik T. S. Obrady otworzył P. W. i, jako przewodniczący rady nadzorczej. M. S. złożył wówczas oświadczenie, że walne zgromadzenie zostało zwołane przez osobę nieuprawnioną, gdyż P. W. nie jest przewodniczącym rady nadzorczej. Załączył też do protokołu odpis prawomocnego wyroku, stwierdzającego nieważność powołania

powódki w skład zarządu. Pełnomocnik powódki i P. W. złożył oświadczenie, że powódka jest prezesem zarządu spółki, a następnie przedstawił podpisane przez M. M. w dniu 8 stycznia 2009 r. oświadczenie o rezygnacji z członkostwa w radzie i niezawierające podpisu pismo o rezygnacji P. W., który nie udzielił odpowiedzi na pytanie M. S. o przyczyny rezygnacji. Pismo zawierające oświadczenie o rezygnacji podpisał dopiero po zamknięciu obrad zgromadzenia.

Pismem z dnia 6 marca 2009 r. akcjonariusz T. S. wystąpił do P. W. z żądaniem zwołania posiedzenia rady nadzorczej, którego porządek miał obejmować m.in. zmianę przewodniczącego rady nadzorczej oraz zmianę składu zarządu spółki. Następnie, kolejnymi pismami z tej samej daty zwołał posiedzenie rady nadzorczej na 12 marca 2009 r. i na 21 marca 2009 r. Pisma te zostały wysłane do P.W. na adres jego stałego zamieszkania w Ł. oraz czasowego w W. Dodatkowo T. S. zawiadomił P. W. za pomocą SMS i telefonicznej wiadomości głosowej, przesłanej 15 marca 2009 r. M. M. nie została zawiadomiona o posiedzeniu rady wyznaczonym na dzień 21 marca 2009 r.

W dniu 21 marca 2009 r. na posiedzenie rady stawili się T. S. i M. S. W protokole stwierdzono, że P. W. został powiadomiony listem priorytetowym za potwierdzeniem odbioru w wymaganym dwutygodniowym terminie oraz w formie telefonicznej i SMS. T. S. przedłożył dowód potwierdzenia odbioru zawiadomienia przez ojca adresata – J. W. Uczestnicy posiedzenia stwierdzili, że M. M. złożyła rezygnację z członkostwa w radzie na walnym zgromadzeniu w dniu 5 marca 2009 r., że mandat M. K. wygasł z chwilą jego śmierci, że wszyscy członkowie rady zostali zaproszeni oraz że rada jest zdolna do podejmowania uchwał. Następnie rada podjęła 7 uchwał, z których pierwsza dotyczyła bieżących problemów funkcjonowania spółki. Uchwałą nr 2 rada odwołała pro forma P. W. ze stanowiska przewodniczącego, a uchwałą nr 3 powołała na to stanowisko T. S. Uchwałą nr 4 odwołała pro forma powódkę z zarządu spółki, uchwałą nr 5 odwołała pro forma P. B. z zarządu spółki, uchwałą nr 6 powołała na stanowisko prezesa zarządu J. S., a uchwałą nr 7 powołała M. S. na stanowisko wiceprezesa zarządu. Wszystkie uchwały zostały podjęte w głosowaniu tajnym większością dwóch głosów.

Sąd Apelacyjny, podzielając pogląd o możliwości zaskarżania uchwał rady nadzorczej w drodze powództwa o ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c., wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2010 r., II CSK 449/09 (OSNC-ZD 2010 nr D, poz. 103), zaaprobował ocenę Sądu pierwszej instancji, że dla przyjęcia w niniejszej sprawie interesu prawnego, o którym mowa w powołanym przepisie, konieczne jest, by żądane ustalenie wywierało bezpośredni wpływ na sytuację prawną powódki, usuwało stan niepewności prawnej, a jednocześnie by nie było możliwości uzyskania pełnej ochrony w drodze innego powództwa. Ze względu na to, że w dacie podjęcia spornych uchwał powódka nie była już członkiem zarządu, odwołanie pro forma nie zrodziło w sferze jej praw żadnych konsekwencji. Brak zatem po stronie powódki interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieistnienia lub nieważności uchwały nr 4. Bez znaczenia pozostają twierdzenia powódki o jej ponownym powołaniu w skład zarządu uchwałą z dnia 9 października 2007 r., gdyż sąd rejestrowy odmówił wpisania powódki – na podstawie tej uchwały – do rejestru jako członka zarządu. W tej samej sprawie uznał też za nieskuteczną rezygnację P. W. z członkostwa w radzie nadzorczej spółki i odmówił wpisania zmian w składzie tego organu.

Gdy chodzi o uchwały nr 3,6 i 7, to interes prawny w ich zaskarżeniu wyrażający się w potrzebie zbadania ich skuteczności prawnej istnieje po stronie spółki, nie zaś po stronie powódki. Gdyby jednak przyjąć, że powódka ma interes prawny w zaskarżeniu tych uchwał, to żądanie pozwu trzeba by uznać za bezzasadne, jak bowiem niewadliwie przyjął Sąd pierwszej instancji w dniu 5 marca 2009 r. ani P. W., ani jego pełnomocnik nie złożyli oświadczenia o rezygnacji P. W. z członkostwa w radzie. W tej sytuacji nietrafny jest zarówno zarzut działania przez radę w niepełnym składzie, jak i zarzut nieprawidłowego powiadomienia P. W. o posiedzeniu rady. Spełnione były więc warunki skutecznego podejmowania uchwał określone w art. 388 § 1 k.s.h.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego, opartej na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 k.p.c., powódka wniosła o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. W ramach pierwszej podstawy wskazała na naruszenie art. 189 k.p.c. w związku z art. 58 § 1 k.c. przez przyjęcie, że nie ma interesu prawnego w kwestionowaniu uchwał nr 3, 4, 6 i 7 oraz

że uchwały te są ważne, i art. 60 w związku z art. 65 § 1 k.c. przez dokonanie błędnej wykładni oświadczenia P. W. o rezygnacji z członkostwa w radzie nadzorczej. W ramach drugiej podstawy podniosła natomiast zarzut obrazy art. 382 w związku z art. 316 § 1 k.p.c. przez pominięcie uchwał z dnia 9 października 2007 r. i z dnia 21 listopada 2008 r. o powołaniu jej na stanowisko prezesa zarządu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

U podstaw zaskarżonego orzeczenia legło stanowisko wyrażone w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2010 r., II CSK 449/09, zgodnie z którym uchwała rady nadzorczej spółki akcyjnej o odwołaniu członka jej zarządu może być zaskarżona powództwem o stwierdzenie nieważności tej uchwały na podstawie art. 189 k.p.c. w związku z art. 58 § 1 k.c. W uzasadnieniu wyroku Sąd Najwyższy dopuścił również możliwość ustalenia na podstawie art. 189 k.p.c. istnienia lub nieistnienia uchwały rady nadzorczej. Wypada przypomnieć, że kwestia zaskarżania uchwał rad nadzorczych spółek kapitałowych była źródłem licznych kontrowersji, spowodowanych brakiem w kodeksie spółek handlowych przepisów regulujących tę problematykę. Stanowisko dopuszczające możliwość zaskarżania uchwał rad nadzorczych w drodze powództwa o ustalenie, podzielone przez Sąd Najwyższy również w wyroku z dnia 24 lutego 2011 r., III CSK 150/10 (OSNC-ZD 2012, nr A, poz. 12), uzyskało – z pewnymi tylko zastrzeżeniami – aprobatę w nauce prawa. Źródłem kontrowersji pozostaje natomiast w nauce prawa w dalszym ciągu kwestia dopuszczalności wyróżnienia kategorii uchwał tzw. nieistniejących, która w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmowana była pod rządami kodeksu handlowego i przyjmowana jest także po wejściu w życie kodeksu spółek handlowych (zob. wyroki z dnia 28 maja 1991 r., I CR 410/90, nie publ., z dnia 14 kwietnia 1992 r., I CRN 38/92, OSNCP 1993, nr 3, poz. 45, z dnia 18 czerwca 1997 r., II CKN 221/97, nie publ., z dnia 13 marca 1998 r., I CKN 563/97, OSNC 1998, nr 12, poz. 205, z dnia 4 lutego 1999 r., II CKN 804/98, OSNC 1999, nr 10, poz. 171, z dnia 26 czerwca 2003 r., V CKN 419/01, „Izba Cywilna” 2005, nr 2, s. 44, z dnia 30 września 2004 r., IV CK 713/03, OSNC 2005, nr 9, poz. 160, z dnia 16 lutego 2005 r., III CK 296/04, OSNC 2006, nr 2, poz. 31, z dnia 12 maja 2006 r., V CSK 59/06, nie publ., z dnia 4 stycznia 2007 r., III CSK 238/07,

„Prawo Spółek” 2008, nr 9, s. 55 i z dnia 12 grudnia 2008 r., II CSK 278/08, nie publ.).

W obu wypadkach, zarówno w wypadku nieważności, jak i nieistnienia uchwał rad nadzorczych, właściwym środkiem ich zaskarżenia jest powództwo o ustalenie przewidziane w art. 189 k.p.c. Według tego przepisu, powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny. Konsekwentnie trzeba więc przyjąć, że legitymacja czynna przysługuje osobie, która ma interes prawny w żądaniu stwierdzenia nieważności bądź istnienia lub nieistnienia uchwały. Kryterium interesu prawnego, stanowiące konieczną przesłankę materialnoprawną powództwa o ustalenie, zostało już w orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśnione. Najogólniej ujmując można stwierdzić, że interes prawny, o którym mowa w art. 189 k.p.c., należy pojmować jako interes dotyczący szeroko rozumianych praw i stosunków prawnych, który z reguły występuje w sytuacjach, w których zachodzi obiektywna niepewność co do prawa lub stosunku prawnego z przyczyn natury faktycznej lub prawnej. Interes prawny wyraża się wówczas w usunięciu stanu niepewności. Z reguły interes taki nie zachodzi, jeżeli zainteresowany może uzyskać ochronę prawną w drodze powództwa o świadczenie (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 30 grudnia 1968 r., III CZP 103/68, OSNCP 1969, nr 5, poz. 85, uchwałę z dnia 27 lipca 1990 r., III CZP 38/90, OSNC 1991, nr 2-3, poz. 25, wyroki z dnia 6 czerwca 1997 r., II CKN 201/97, M. Prawn. 1998, nr 2, s. 3, z dnia 3 grudnia 1997 r., I CKN 365/97, nie publ., z dnia 21 stycznia 1998 r., II CKN 572/97, nie publ., z dnia 22 listopada 2002 r., IV CKN 1519/00, nie publ., z dnia 27 stycznia 2004 r., II CK 387/02, nie publ., z dnia 13 września 2007 r., III CSK 123/07, nie publ. i z dnia 18 czerwca 2009 r., II CSK 33/09, nie publ.).

Rozstrzygnięcia w pierwszej kolejności wymagała w niniejszej sprawie kwestia, czy po stronie powódki występuje interes prawny w zaskarżeniu uchwał nr 3, 4, 6 i 7 powziętych przez radę nadzorczą w dniu 21 marca 2009 r.

Podejmując ten problem trzeba uwzględnić, że, zgodnie z art. 382 § 1 i 4 k.s.h., rada nadzorcza jest organem sprawującym stały nadzór nad działalnością spółki, może badać wszystkie jej dokumenty, żądać od zarządu i pracowników

sprawozdań i wyjaśnień oraz dokonywać rewizji stanu majątku spółki. Większość uchwał rady nadzorczej jest w związku z tym skierowana do zarządu spółki i jego poszczególnych członków. Można więc twierdzić, że uchwały rady nadzorczej kształtują sytuację prawną członków zarządu. Prowadzi to do wniosku, że członkowie zarządu, ze względu na obowiązki związane ze sprawowaną funkcją, mają interes prawny w zaskarżaniu uchwał rady nadzorczej spółki. Odnosi się to także do tych uchwał rady, które dotyczą ich osobistego interesu. Inaczej trzeba natomiast postrzegać interes prawny w zaskarżaniu uchwał rady nadzorczej przez akcjonariuszy, niepełniących funkcji członków zarządu. W pełni uzasadniona jest w tym wypadku zalecana w doktrynie ścisła interpretacja pojęcia interesu prawnego, przyznanie bowiem każdemu akcjonariuszowi legitymacji do zaskarżania uchwał rady nadzorczej mogłoby w poważnym stopniu utrudnić prawidłowe prowadzenie przez spółkę swojej statutowej działalności. Każdy akcjonariusz ma niewątpliwie interes prawny w zaskarżeniu uchwały rady nadzorczej, jeżeli uchwała ta wywołuje skutki w sferze jego praw członkowskich. Nie wystarczy samo powołanie się przez akcjonariusza na dążenie do prawidłowego kształtowania ładu organizacyjnego spółki, gdyż przestrzeganie legalności pozostaje w gestii jej organów. Konieczne jest wykazanie, że zaskarżona uchwała rady nadzorczej rodzi konkretne skutki w sferze praw powoda, jako akcjonariusza.

Powódka w celu wykazania swojego interesu prawnego w zaskarżeniu spornych uchwał powołała się na pełnioną funkcję członka zarządu. Rozważenia wymaga zatem podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 382 w związku z art. 316 § 1 k.p.c. przez pominięcie uchwał z dnia 9 października 2007 r. i 21 listopada 2008 r. o powołaniu jej na stanowisko prezesa zarządu spółki. Odnosząc się do tego zarzutu trzeba podkreślić, że w pozwie wniesionym w dniu 10 kwietnia 2009 r. powódka nie powołała się na żadną z wymienionych uchwał. Twierdziła, że została wpisana do rejestru jako członek zarządu pozwanej spółki na podstawie uchwały z dnia 21 września 2007 r., że postanowieniem z dnia 8 kwietnia 2009 r. została wprowadzona, ze względu na wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 18 września 2009 r., wykreślona z rejestru, jednak Sąd Apelacyjny postanowieniem z dnia 15 stycznia 2009 r. wstrzymał skuteczność

powołanego wyroku w zakresie ustalającym nieważność uchwały z dnia 21 września 2007 r. do czasu rozpoznania skargi kasacyjnej. Dopiero w piśmie z dnia 23 czerwca 2010 r., złożonym już po zamknięciu rozprawy przed Sądem pierwszej instancji, powódka wskazała na uchwały z dnia 9 października 2007 r. i 21 listopada 2008 r. o powołaniu jej na stanowisko prezesa zarządu, dodając, że postanowieniem sądu rejestrowego z dnia 1 kwietnia 2009 r. wniosek o dokonanie wpisu do rejestru na podstawie wymienionych uchwał został oddalony (t. III k. 450). Następnie powołała się na wspomniane uchwały w apelacji (t. III k. 490). Uszło uwagi skarżącej, że sprawa niniejsza jest sprawą gospodarczą (art. 479¹ § 2 pkt 1 k.p.c.), w której obowiązują rygory określone w art. 479¹² § 1 k.p.c. Sąd Apelacyjny dokonał jednak oceny spornych uchwał, stwierdzając, że powódka nie uzyskała na ich podstawie statusu członka zarządu spółki.

Zgodnie z art. 316 § 1 k.p.c., sąd wydaje wyrok, biorąc za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy. Oznacza to, że interes prawny, o którym mowa w art. 189 k.p.c., musi istnieć w chwili wyrokowania. W niniejszej sprawie natomiast już w chwili zamknięcia rozprawy przed Sądem pierwszej instancji powódka nie była członkiem zarządu pozwanej spółki. Postanowienie o wstrzymaniu skuteczności wyroku z dnia 18 września 2008 r. upadło wobec umorzenia postępowania kasacyjnego, sąd rejestrowy wykreślił powódkę wpisaną do rejestru w charakterze członka zarządu spółki, a według odpisu z rejestru z dnia 9 grudnia 2009 r. prezesem zarządu był J. S., natomiast wiceprezesem M. S.

Oceniając interes prawny powódki w zaskarżeniu spornych uchwał Sąd Apelacyjny trafnie przyjął, że powódce przysługiwał jedynie status akcjonariusza. Powódka nie przytoczyła argumentów świadczących o tym, że zaskarżone uchwały nr 3, 6 i 7 zrodziły konkretne skutki w sferze jej praw, jako akcjonariusza, a w skardze kasacyjnej w celu wykazania interesu prawnego powołała się ogólnie na dążenie do dbałości o obsadzenie organów decydujących o bieżącym funkcjonowaniu spółki. Trzeba zatem zgodzić się z oceną Sądu Apelacyjnego, że po stronie powódki nie zachodził interes prawny w zaskarżeniu wymienionych uchwał. Nie inaczej wypada ocena interesu prawnego powódki w zaskarżeniu uchwały nr 4 o odwołaniu jej pro forma z zarządu spółki. Kodeks spółek handlowych nie przewiduje wprowadzenia instytucji uchwał podejmowanych

„pro forma”, a więc jedynie „dla formy” czy „dla pozoru”, lecz sporna uchwała nie wywarła wpływu na sytuację prawną powódki, ponieważ nie była ona już członkiem zarządu. Nie zachodziła zatem potrzeba usunięcia stanu niepewności prawnej, która świadczyłaby o istnieniu interesu prawnego w zaskarżeniu odnośnej uchwały.

Skoro nie została spełniona przesłanka interesu prawnego, o którym mowa w art. 189 k.p.c., bezprzedmiotowe stało się rozważanie zarzutu naruszenia art. 60 w związku z art. 65 § 2 k.c. przez błędną ocenę oświadczenia P. W. o rezygnacji z członkostwa w radzie nadzorczej.

Z tych względów Sąd Najwyższy na zasadzie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną i orzekł o kosztach postępowania kasacyjnego zgodnie z art. 98 § 1 i 3 w związku z art. 391 § 1 i 398²¹ k.p.c., przyjmując za podstawę określenia ich wysokości § 11 ust. 1 pkt 21 i § 13 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.).